

Obsah

ÚVODOM 9

A

I. TEORETICKÁ ČASŤ 11

Základy ortoepickej teórie 13

1. Pojem a definícia ortoepie 13
 - Ústne a písomné prejavy 13
 - Jazyková norma a kodifikácia 13
 - Ortoepická norma 15
 - Definícia ortoepie 15
 - Vzťah ortoepie k fonetike a fonológii 16
 - Vzťah ortoepie a ortografie 19
2. Z teórie slovenskej ortoepie 21
 - Základné tézy slovenskej ortoepie 21
 - Doplňujúce tézy slovenskej ortoepie 21
 - Výklad téz slovenskej ortoepie 22
3. Z dejín slovenskej ortoepie 26
4. O pojme zvuková kultúra spisovnej slovenčiny 31
5. Štýlová diferenciacia spisovnej slovenčiny – štýly výslovnosti 33

II. FONETICKÁ ČASŤ 37

Fonetická transkripcia 39

1. Všeobecne o fonetickej transkripcii 39
2. Pomocné výkladové znaky 40
3. Znak fonetickej transkripcie a ich význam 42
4. Tabuľka znakov fonetickej transkripcie 45

Fonetické klasifikácie hlások a ortofónia slovenčiny 47

1. Artikulačné ústroje. Predozadný vertikálny rez artikulačnými ústrojmi 47
2. Fonetické klasifikácie hlások. Inventár a triedenie slovenských hlások 48
 - a) Samohlásky (samohláskové zvuky, vokály) 48
 - b) Spoluhlásky (konsonanty) 49

Tabuľky triedenia slovenských samohlások a dvojhlasok 51

Slovenské spoluhlásky podľa miesta a spôsobu artikulácie 52
3. Ortofónia slovenčiny 53
 - Fonetický opis slovenských hlások 53
 - a) Samohláskové (vokalické) zvuky 53
 - Samohlásky (monoftongy) 53
 - Dvojhlasý (diftongy) 58
 - Samohlásky ö, ő, ü, ű 64
 - Tvrдый hlasový začiatok a ráz 65

- b) Spoluhlásky (konsonanty) 66
- Perné spoluhlásky 67
- Predodasnové spoluhlásky 72
- Zadodasnové spoluhlásky 76
- Tvrdepodnebné (resp. dasnovopodnebné) spoluhlásky 80
- Mäkkopodnebné spoluhlásky a spoluhláska *h* 84
- c) Z ortofónie zdvojených spoluhlások 87

B

SYSTEMATICKÁ ČASŤ 89

ORTOEPIA SLOVENČINY 89

I. HLÁSKOVÉ (SEGMENTÁLNE) JAVY 89

Ortoepické javy pri samohláskach 91

1. Samohlásky 91
 - a) Všeobecne o samohláskach 91
 - b) Nosová výslovnosť (nazalizácia) samohlások 91
 - c) Labializácia samohlások 92
 - d) Otvorenosť a zatvorenosť samohlások 92
 - e) Krátke a dlhé samohlásky 92
2. Dvojhlásky (diftongy) 94
 - a) Všeobecne o dvojhláskach 94
 - b) Chyby vo výslovnosti dvojhlások 94
3. Rytmické krátenie 96
4. Samohláskové skupiny 97
 - a) Zmeny samohláskových skupín 97
 - b) Výslovnosť samohláskových skupín 98
 - c) Samohláskové skupiny na konci slova 99
 - d) Skupiny *aŭ, oŭ, eŭ, iŭ, aĭ, eĭ, oĭ, uĭ* 99
5. Tvrдый hlasový začiatok a ráz 101
6. Samohláska *ä* 102
7. Samohlásky *ö, ő, ü, ű* 103

Ortoepické javy pri spoluhláskach 104

Príčiny, podmienky a miesta spoluhláskových zmien 104

1. Hlásky *j, ĭ* 105
2. Hlásky *v, ŭ* 109
 - Hláska *v* 109
 - Hláska *ŭ* 109
3. Znelostná asimilácia 111
 - a) Všeobecne o asimilácii 111
 - b) Spoluhlásky podliehajúce znelostnej asimilácii 112
 - c) Podmienky a miesta znelostnej asimilácie 112
 - d) Všeobecné pravidlá znelostnej asimilácie 112
 - e) Systematika znelostnej asimilácie 113

Znelostná asimilácia na hranici slov, na hranici slovných základov v zložených slovách, na hranici predpony a koreňa alebo základu slova 113

 - Asimilácia znelej spoluhlásky na neznelú 113
 - Asimilácia neznelej spoluhlásky na znelú 115
 - Slová *kde, sme* a *-kdy* 117

- Predložky *s, k* 117
- Znelostná asimilácia na hranici základu slova a prípony 118
- Asimilácia znej spoluhlásky na neznelú 118
- Asimilácia neznej spoluhlásky na znelú 120
- Znelostná asimilácia *f, w* 121
- Všeobecne o *f, w* 121
- Pravidlá výslovnosti *f, w* 122
- Hláska *f* 122
- Hláska *w* 123
- Znelostná asimilácia *ch, h* 124
- Spoluhlásky [*x, γ, h*] 124
- Oslabenie a strata znelosti *h* 125
- Znelostná asimilácia v prevzatých slovách 125
- Pravidlá znelostnej asimilácie v prevzatých slovách 126
- Znelostná asimilácia na hranici samostatných slov a v zložených slovách 126
- Znelostná asimilácia na hranici predpony a základu slova 127
- Znelostná asimilácia v skupine dvoch a viacej spoluhlások vnútri slova 127
- Prevzaté slová so spoluhláskou *s* vnútri slova a niektoré iné prevzaté slová 127
- Prevzaté slová, v ktorých sa píše *x* 130
- Prevzaté slová a tvary, v ktorých sa znelostná asimilácia neuskutočňuje 131
4. Zdvojené spoluhlásky 131
- a) Zdvojené spoluhlásky namiesto dvoch spoluhlások 132
- Zdvojené spoluhlásky na hranici samostatných slov 135
- Zdvojené spoluhlásky v zložených slovách 136
- b) Zdvojené spoluhlásky v skupine troch a viacej spoluhlások 136
- c) Pozície, v ktorých nevznikajú zdvojené spoluhlásky 137
5. Tvrdé a mäkké spoluhlásky 139
- Spoluhlásky *t, d, n, l – ě, ě, ň, ě* 139
- a) Spoluhlásky *t, d, n, l – ě, ě, ň, ě* v domácich slovách 139
- Výslovnosť *t, d, n, l* pred *i, í, e, ie* v domácich slovách 140
- Slová a tvary, v ktorých je vo výslovnosti *t, d, n, l – ě, ě, ň, ě* kolísanie 142
- b) Spoluhlásky *t, d, n, l – ě, ě, ň, ě* v prevzatých slovách 144
- Spoluhlásky *t, d, n, l* v základe prevzatých slov 144
- Spoluhlásky *t, d, n, l* pred cudzími príponami 145
- Spoluhlásky *ě, ě, ň, ě* pred domácimi príponami 150
6. Spoluhlásky *m, m̄, n, ŋ, n̄* 153
- Spoluhláska *ŋ* 153
- Spoluhláska *n̄* 153
- Výslovnosť *m* namiesto *n* 155
- Výslovnosť *m̄* namiesto *m, n, ň* 155
7. Iné spoluhláskové skupiny 156
- Spoluhláskové skupiny *t, d + n, ň, ě, ě* 156
- Spoluhláskové skupiny *n, ň + t, d, ě, ě; ě, ě + t, d, ě, ě, n, ň* 156
- Spoluhláskové skupiny *t, d + n, ň, ě, ě* po ďasbovej úžinovej alebo záverovoužinovej spoluhláske – skupiny *stm, zdn* atď. 157
- Spoluhláskové skupiny *ntn, ntň* 157
- Spoluhláskové skupiny *šs, žs, sš, zš, zž, sč, čs, zč* 158
- Spoluhláskové skupiny *zsk, zš, tsk, dsk, dzsk; dst, tstv, dš, tš, ptč, đstv, ndsk* 158
- Spoluhláskové skupiny *ntsk, ndsk* 159
- Spoluhláskové skupiny *ptsk, stsk, ststv, sš* 159
- Spoluhláskové skupiny *stk, štk; stv, nstv, mstv; tkn, tkň, ktn, ktň; pt, ptk* 159

Všeobecne o prozodických vlastnostiach 163

1. Prízvuk 163

a) Hlavný a vedľajší prízvuk 164

b) Takzvané neprízvučné slová 165

c) Pozície, v ktorých sú enklitiky a proklitiky prízvučné 165

d) Jednoslabičné predložky 166

Vplyv kontextu na prízvučnosť jednoslabičnej predložky 166

Významová dôležitosť predložky a prízvuk 167

Vplyv rytmickej organizácie na prízvučnosť jednoslabičnej predložky 168

Iné činitele 169

2. Vetný prízvuk, dôraz a emfáza 170

3. Melódia vety 172

Všeobecne o melódii vety 172

Melódia vety v spisovnej slovenčine 174

a) Uspokojivá končiaca melódia čiže konkluzívna kadencia 174

b) Neuspokojivá končiaca melódia čiže antikadencia 176

Rozvažovacia a rozlučovacia otázka 179

c) Neuspokojivá nekončiaca melódia čiže semikadencia (polokadencia) 181

Stúpavá semikadencia 181

Rovná semikadencia 182

Klesavá semikadencia 183

Intonácia vsuviek, pripojených vetných členov a vedľajších myšlienkových rovín 184

4. Prestávka (pauza) 185

Miesta prestávok 186

C**PRÍLOHY 191**

Ortografické a fonetické zápisy textov 193

a) Vincent Šikula: Skúška 193

Ortografický zápis 193

Fonetický (ortoepický) zápis 194

b) Z vysielania Československého rozhlasu 196

Ortografický zápis 196

Fonetický (ortoepický) zápis 197

O literatúre a prameňoch 199

Poznámka autora 200

D**ORTOEPICKÝ SLOVNÍK 201**

Úvod 203

Slovník 207